

SALVGARDAREA PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL ÎN PRACTICA EST-EUROPEANĂ

SAFEGUARDING THE NATIONAL CULTURAL HERITAGE IN EAST-EUROPEAN PRACTICE

VASILE COMENDANT¹,

doctorand,

Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

CZU 351.853

343.791

347.211

Demersul științific prezent s-a axat pe studierea cadrului normativ de specialitate care prevede modalitățile de salvagardare a patrimoniului cultural și de sancționare a persoanelor care nu le respectă.

În lucrare s-a efectuat o cercetare a sistemelor administrative ale unor state europene și o analiză comparativă a modalităților de aplicare a sancțiunilor de către autoritățile publice a acestor state pentru persoanele care deteriorează sau distrug intenționat, sau din imprudență obiectele de patrimoniu cultural național.

Investigația ne-a permis să consemnăm că daunele aduse statului în urma distrugerii obiectelor de patrimoniu cultural, de regulă, sunt mult mai considerabile decât mărimea unor sancțiuni prevăzute în legislațiile țărilor studiate.

Cuvinte-cheie: patrimoniu cultural, salvagardare, state europene, legislație națională, autorități publice, sancțiuni

The present scientific approach has focused on studying the specialized normative framework that provides for the ways of safeguarding the cultural heritage and sanctioning the people who do not respect them.

The author of the paper carried out a research of the administrative systems of some European states and a comparative analysis of the modalities of the application of sanctions by the public authorities of these European states for the persons who intentionally or by imprudence damage or destroy objects of national cultural heritage.

The investigation allowed us to note that the damage done to the state as a result of the destruction of the cultural heritage objects, as a rule, is much more considerable than the size of some sanctions provided in the laws of the studied countries.

Keywords: cultural heritage, safeguarding, European states, national legislation, public authorities, sanctions

Introducere

Fiecare țară, conștientizând valoarea monumentelor de patrimoniu cultural pe care le deține, stabilește ce măsuri trebuie să întreprindă pentru a le proteja cât mai bine, indiferent de natura sau criteriile de clasificare a patrimoniului. Acțiunile întreprinse înglobează un ansamblu de măsuri care poartă caracter științific, juridic, administrativ, financiar, fiscal și tehnic pentru a le putea asigura, în primul rând, securitatea, dar și integritatea exprimată prin procedeele de întreținere, preparare, restaurare și punere în valoare. Pentru nerespectarea normelor de salvagardare a patrimoniului cultural statul aplică sancțiuni de natură administrativă (contravențională) și penală. Sancțiunile diferă de la stat la stat în funcție de cadrul legal stabilit, valoarea bunului prejudiciat și gravitatea faptei comise.

Studiu comparativ al modalităților de aplicare a sancțiunilor de către autoritățile administrative ale unor state europene

Cercetările cu privire la modalităților de aplicare a sancțiunilor de către autoritățile publice pentru persoanele care deteriorează sau distrug intenționat, sau din imprudență obiectele de patrimoniu cultural național au constituit obiectul de studiu al mai multor cercetători din statele est-europene [1, 2, p. 82-83]. Pentru a elucida mărimea sancțiunilor aplicate de Republica Moldova, în raport cu alte

¹ E-mail: comendv@gmail.com

state, am selectat baza normativă a Republicii Moldova, Ucrainei, României, Germaniei, Franței și Poloniei.

Cadrul normativ al țărilor luate în studiu indică la similitudini în aplicarea sancțiunilor pentru încălcarea prevederilor de protejare a patrimoniului cultural, dar și la aplicarea anumitor pedepse, specifice pentru unele țări.

În **Republica Moldova** legislatorul stipulează faptele menționate ca fiind încălcarea regimului de protecție și de folosire a bunurilor de patrimoniu cultural și a monumentelor de for public. Acestea sunt reglementate de Codul contravențional al Republicii Moldova. Pentru astfel de încălcări se aplică sancțiuni care prevăd amenzi aplicate persoanelor fizice, persoanelor cu funcție de răspundere și persoanelor juridice [4].

Totodată, același act normativ prevede sancțiunea cu amendă în mărime de la 36 la 60 de unități convenționale (de la cca. 90 la 150 euro) aplicată persoanei fizice, de la 60 la 120 de unități convenționale (de la cca. 150 la 300 euro) aplicată persoanei cu funcție de răspundere și de la 180 la 240 de unități convenționale (de la cca. 450 la 600 euro) aplicată persoanei juridice pentru afectarea patrimoniului cultural, istoric și arhitectural în procesul eliberării certificatelor de urbanism și autorizațiilor de constituire/desființare.

Legea națională penală prevede un spectru limitat de fapte pasibile de pedeapsă penală în acest domeniu. Astfel, Codul penal al Republicii Moldova prevede că, în cazul distrugerii sau deteriorării intenționate a monumentelor de istorie și cultură, sau a obiectelor naturii, luate sub ocrotirea statului să fie aplicată pedeapsă cu amendă în mărime de la 500 la 3.000 unități convenționale (de la cca. 1.250 la 7.500 euro) sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 3.000 la 5.000 unități convenționale (de la cca. 7.500 la 12.500 euro) cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate [5].

O altă prevedere a Legii penale care parțial acoperă domeniul ocrotirii patrimoniului cultural este reflectată prin articolul 288, al. 2 lit. c) CP al RM – „Vandalismul”, care prevede sancțiuni pentru acțiunile de pângărire săvârșite asupra bunurilor care au valoare istorică, culturală sau religioasă și se pedepsește cu amendă în mărime de la 200 la 700 unități convenționale (de la cca. 500 la 1.750 euro) sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare pe un termen de până la 3 ani.

Astfel, în contextul celor expuse, apreciem că, în general, pedepsele aplicate de legislația în vigoare a Republicii Moldova pentru acțiuni de încălcare a regimului de protecție a patrimoniului cultural, a distrugerii, pângăririi sau deteriorării intenționate a monumentelor cu valoare istorică, cultură sau religioasă, luate sub ocrotirea statului, sunt suficient de blânde față de sancțiunile prevăzute în legislația altor state europene, care urmează a fi reflectate, în continuare, în prezentul studiu.

Cadrul legislativ al **Ucrainei** protejează monumentele de patrimoniu cultural prin Legea privind protecția patrimoniului cultural, adoptată în anul 2000 [6]. Pe lângă autoritățile statului responsabile să vegheze respectarea protejării patrimoniului cultural, în țară funcționează și Societatea Ucraineană pentru Protecția Monumentelor de Istorie și Cultură (УООПІК).

Codul penal al Ucrainei reglementează sancțiunile în domeniul încălcării legislației în domeniul protecției patrimoniului cultural național în cadrul articolului 297, al. 2, care prevede că pentru profanarea sau distrugerea mormintelor soldaților necunoscuți, a monumentelor construite în memoria celor care au luptat împotriva nazismului în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și altor monumente care constituie patrimoniu cultural național se pedepsește cu închisoare pe o perioadă de la 3 până la 5 ani. Pentru recidiva infracțiunii prevăzute de articolul respectiv, al. 3 prevede pedeapsa cu închisoare de la 4 la 7 ani.

Art. 298 al Legii penale din Ucraina aplică sancțiuni drastice pentru distrugerea intenționată sau deteriorarea obiectelor de patrimoniu cultural, sau a părților componente ale acestora, prin aplicarea unei pedepse cu amendă de până la 2.550 de grivne (ceea ce constituie cca. 90 euro) sau cu închisoa-

re pe un termen de până la 3 ani, cu sau fără privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a desfășura o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani. Comiterea aceluiași infracțiuni asupra monumentelor de importanță națională se pedepsește cu închisoare pe un termen de 5 ani, cu sau fără privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a desfășura o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani.

Pentru aceleași infracțiuni, dar comise de persoane cu funcții de răspundere, se prevede pedeapsă cu închisoare de la 3 la 8 ani, cu sau fără privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a desfășura o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani.

În contextul contracarării săpăturilor arheologice ilegale, actualmente, organul legislativ al Ucrainei pregătește spre adoptare un nou proiect de lege cu privire la contracararea „arheologiei negre” [7].

Articolul 188-33 al actului normativ menționat prevede aplicarea sancțiunilor contravenționale pentru neexecutarea cerințelor legale ale funcționarilor instituțiilor de ocrotire a patrimoniului cultural privind remedierea încălcărilor comise sau la crearea impedimentelor de exercitare a atribuțiilor de serviciu, care atrag aplicarea unei amenzi în mărime de la 850 la 1.700 de grivne (de la cca. 30 la 60 euro). Amenda de la 1.700 până la 2.550 de grivne (de la 60 la 90 euro) se aplică în cazul comiterii repetate a aceleiași contravenției în timp de un an.

Analiza materialelor prezentate ne permite să afirmăm că legea penală a Ucrainei prevede sancțiuni dure pentru persoanele, în special cele cu funcții de răspundere, care distrug intenționat sau deteriorează monumentele de importanță națională.

Protejarea patrimoniului cultural în **România** este reglementat de Legea privind protejarea patrimoniului cultural național mobil [8]. Actul normativ nominalizat divizează sancțiunile pentru neprotejarea bunurilor de patrimoniu cultural mobil în contravenții și infracțiuni, iar art. 74 prevede: „Încălcarea dispozițiilor prezentei legi atrage răspunderea disciplinară, materială, civilă, contravențională sau penală, după caz”.

Sancțiunile contravenționale pentru neprotejarea obiectelor de patrimoniu cultural sunt reglementate de art. 75, al. (2)-(4) și prevăd pentru persoanele fizice amenzi între 2.000 și 24.000 lei (ceea ce constituie între cca. 425 și 5.100 euro). La fel, amenzi pot fi aplicate și persoanelor juridice, iar limita acestora este reglementată prin hotărârea Guvernului.

Cadrul penal al acestei legi reglementează pedepse în condițiile art. 82 pentru „comiterea infracțiunii de degradare, aducere în stare de neîntrebuințare ori distrugerea, din culpă, a unui bun cultural mobil clasat”, care se pedepsește cu închisoare de la o lună la un an sau cu amendă. Sancțiuni mai aspre sunt aplicate pentru „topirea sau modificarea, sub orice formă, a bunurilor culturale mobile clasate, care sunt deținute cu orice titlu de Banca Națională a României, de Monetăria Statului sau de celelalte bănci”, care se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani [8].

În același sens, Codul penal al României aplică sancțiuni pentru distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de neîntrebuințare a unui bun care face din patrimoniul cultural, precum și împiedicarea luării măsurilor de conservare sau de salvare a unui astfel de bun. Săvârșirea acțiunilor vizate se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani [9].

La 20 aprilie 2019 Executivul român a extins domeniul de aplicare a Legii privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, astfel încât reglementările privind scoaterea de pe teritoriul României să se aplice oricărui bun cultural clasificat drept bun de patrimoniu național cu valoare artistică, istorică sau arheologică, indiferent dacă acestea fac parte sau nu din colecții publice sau de altă natură, sau constituie elemente individuale și indiferent dacă provin din excavații legale sau clandestine [10].

Actualmente, în România se află la etapă de proiect de Lege „Codul patrimoniului cultural”, în care, la Titlul VIII, sunt prevăzute acțiuni de „Control și Sancțiuni”. Acest titlu s-a considerat necesar de a fi introdus în viitorul Cod al patrimoniului cultural din motivul că „... în prezent, ponderea prea mare a raportărilor la Codul penal în urmărirea infracțiunilor comise asupra patrimoniului este inefficientă” [11, p. 57-58].

Legislația **Germaniei** aplică sancțiuni în cazurile când persoana: creează impedimente organelor de ocrotire a monumentelor de cultură în procesul organizării de către aceste organe a măsurilor orientate la lichidarea pericolului iminent cauzat monumentelor de cultură; nu oferă consultații sau alte informații despre monumentele de cultură ori nu permite organelor de ocrotire a monumentelor de cultură aflarea pe lotul de pământ unde se află monumentul, sau nu permite examinarea acestuia; nu respectă restricțiile stabilite privind utilizarea monumentelor și a teritoriului, unde acestea sunt situate. Pentru astfel de abateri, în funcție de legislația landului, [12] cuantumul amenzilor ajunge până la 100.0000 de euro [13] sau chiar 150.0000 de euro [14]. Totodată, monumentele deteriorate în urma acțiunilor descrise mai sus pot fi confiscate.

Remarcăm că, Codul penal al Germaniei indică, la art. 304, că persoanele care ilegal vor distruge sau deteriora obiectele cu menire religioasă, monumente funerare, publice sau naturale, obiecte de artă, științifice sau meșteșugărești, care se păstrează în locuri publice sau sunt expuse publicului etc., de asemenea, se pedepsește cu privațiune de libertate sau cu amendă [15].

Reieșind din cele expuse, remarcăm că legile din Germania obligă proprietarii monumentelor, dar și autoritățile publice, în general, să asigure o protejare calitativă și cât mai de lungă durată. Sancțiunile contravenționale la acest capitol sunt printre cele mai drastice din Europa.

În Europa, **Franța** este prima țară în care subiectele legate de studiul și protecția patrimoniului cultural au fost abordate la nivel de stat. Experiența țării în acest domeniu ne arată că există și s-a stabilit un mecanism bine definit pentru protejarea patrimoniului cultural. Cadrul normativ al țării indică că încălcarea obligațiilor de protejare, atribuite proprietarilor monumentelor de patrimoniu cultural, atrage după sine răspundere civilă, contravențională sau penală, fiind prevăzută chiar și înstrăinarea monumentului din proprietatea acestor persoane.

În contextul protejării monumentelor de patrimoniu cultural național, vom menționa că, potrivit Codului penal al Franței, art. 322-3, al. 1 [16], sunt prevăzute sancțiuni foarte drastice pentru distrugerea sau deteriorarea unei clădiri de patrimoniu cultural, sau a unui obiect mobil clasat, sau înregistrat în conformitate cu dispozițiile Codului patrimoniului, sau cu un document de arhivă privat, clasat în conformitate cu dispozițiile aceluiași Cod. Pentru astfel de fapte legiuitorul francez prevede până la 10 ani privațiune de libertate și o amendă de 150.000 euro. Mărimea amenzii pronunțate de instanța de judecată, poate fi majorată la jumătatea valorii monumentului istoric distrus, degradat sau deteriorat. La fel, în conformitate cu art. r645-13 al Codului penal, cu amendă se pedepsesc persoanele care au intrat sau s-au instalat ilegal într-o clădire conservată, clasificată ca monument istoric și se află în gestiunea autorității administrative. Persoanelor recunoscute vinovate de săvârșirea acțiunilor menționate li se pot aplica sancțiuni suplimentare, așa ca: confiscarea bunului cu care s-a comis infracțiunea, în conformitate cu articolul 131-2, sau cu muncă neremunerată în folosul comunității pentru o perioadă de douăzeci până la o sută douăzeci de ore.

După cum am menționat mai sus, de rând cu Codul penal, legislația Franței are inclusă în paleta măsurilor de salvagardare a patrimoniului cultural național – Codul patrimoniului [17] care, în opinia noastră, este o Lege complexă și foarte importantă. În Cod este determinată natura sancțiunilor, atât cu caracter contravențional cât și penal pentru deteriorarea, degradarea sau distrugerea obiectelor de patrimoniu cultural. Astfel, este stabilit că pentru împărțirea sau înstrăinarea unui lot sau a unei piese a unui set de mobilier (obiecte) istoric clasificate se pedepsește cu închisoare de șase luni și amendă de 7.500 euro (art. L. 641-2). Aceeași pedeapsă se aplică persoanelor cu funcții de răspundere responsabile de conservarea sau supravegherea unei clădiri sau a unui obiect protejat cu statut de monument de patrimoniu, care, prin neglijență gravă în serviciu sau prin încălcarea gravă a unei obligații profesionale, a admis distrugerea, degradarea, mutilarea sau deteriorarea obiectului de patrimoniu cultural (art. L. 641-4).

Investigațiile întreprinse relevă că Franța posedă un cadru normativ amplu, care permite pe deplin autorităților statului să întreprindă măsurile de rigoare pentru salvagardarea obiectelor și a monu-

mentelor istorice protejate de stat și declarate bunuri ale patrimoniului cultural național.

În **Polonia** protejarea patrimoniului cultural național este reglementată prin prescripțiile unuia dintre cele mai moderne acte juridice europene din acest domeniu – Legea din 23 iulie 2003 privind protecția și custodia monumentelor [18].

În același timp, Codul penal al Poloniei, în secțiunea „Infracțiuni împotriva ordinii publice”, conține dispoziții privind răspunderea pentru profanarea monumentelor [19]. Pedepșa penală sub forma unei amenzi sau privațiunii de libertate pentru persoana vinovată de săvârșirea unei infracțiuni față de un monument sau alt loc public creat pentru a perpetua memoria unui eveniment sau a unei persoane istorice este determinată de durata de cel puțin o lună, și nu mai mult de 12 luni.

Totalitatea informațiilor analizate denotă că principala lege care reglementează dreptul autorităților publice la salvagardarea patrimoniului cultural național în Polonia este Legea privind protecția și custodia monumentelor. Cadrul legislativ polonez aplică sancțiuni suficient de severe privind privarea persoanei recunoscute vinovate pentru profanarea sau deteriorarea monumentului de valoare istorică, bun al patrimoniului național.

Rezultatele obținute în studiu

Analizând modalitățile de pedepse aplicate pentru încălcări de nerespectare a legislației în domeniul ocrotirii patrimoniului cultural național, observăm că, cadrul juridic național al țărilor la care am făcut referință în prezentul studiu de cercetare prevede pedepse atât contravenționale cât și de natură penală, doar că componentele de infracțiune sunt abordate în mod diferit.

În așa mod, evidențiem că pedepsele cele mai aspre, în acest sens, sunt prevăzute de legislația penală franceză și cea contravențională germană. La fel, pedepse semnificative în aspect de privațiune de libertate sunt prevăzute de legislațiile penale ale Ucrainei, Poloniei și României.

La polul opus, unele dintre cele mai blânde pedepse contravenționale se regăsesc în câmpul normativ al Republicii Moldova pentru încălcarea legislației de folosire a bunurilor de patrimoniu cultural și a monumentelor de for public, ceea ce nu putem afirma despre cadrul penal al țării care prevede amenzi penale mari în cazul distrugerii sau deteriorării intenționate a monumentelor de istorie și cultură, sau a obiectelor naturii, luate sub ocrotirea statului.

Cadrul normativ contravențional al Ucrainei la fel este destul de indulgent față de persoanele care încalcă legislația de protejare a patrimoniului cultural, sancțiunile, în general, variind între circa 30 și 60 de euro. Spectrul delictelor contravenționale, în acest sens, îl constituie eschivarea de la semnarea contractelor de protejare a monumentelor patrimoniului cultural, încălcarea normelor de utilizare a monumentului patrimoniului cultural, încălcarea regimului rezervației istorice și culturale, încălcarea regulilor de efectuare a lucrărilor de reparație, restaurare, reabilitare a monumentului patrimoniului cultural și altele.

Pentru încălcările comise în domeniul protejării patrimoniului cultural cadrul normativ francez prevede pedepse destul de mari, deși, în comparație cu legislația Poloniei sau a Germaniei, acestea sunt mai puțin aspre.

Mai multe fapte prejudiciabile în domeniul salvagardării patrimoniului cultural național nu le putem supune analizei comparative, dat fiind faptul că acestea există în baza normativă a unui stat, dar lipsesc în altul.

Până în prezent există lacune legislative atât în cadrul normativ moldovenesc cât și în cel european. Un lucru important de menționat sunt preocupările mai multor state pentru contracararea „arheologiei negre” (lupta cu persoanele care efectuează săpături arheologice ilegale) și a altor lucrări ilicite, care pot aduce pagubă obiectelor de patrimoniu cultural. Bunăoară, pentru astfel de activități pedeapsa expres formulată există doar în Germania și Ucraina. În același timp, după cum a fost menționat, în legislativul Ucrainei se află în proces de examinare un proiect de lege privind contracararea „arheologiei negre”.

Concluzii

Din cele expuse mai sus constatăm, că autoritățile statelor europene menționate întreprind măsuri pentru a-și proteja patrimoniul cultural național mobil și imobil, în măsura în care consideră că este mai benefic să o realizeze.

Totodată, opinăm că, în prezent, cel mai complex cadru normativ funcționează în Franța și Germania. Sesizăm că pedepsele prevăzute de legislația celorlalte patru state luate în studiu sunt mai blânde sau, în anumite cazuri, mult prea blânde față de contravenția sau fapta infracțională care poate fi comisă. De multe ori, în procesul de evaluare, patrimoniul cultural nu poate fi estimat exact la justa sa valoare, iar prejudiciul adus ca urmare a distrugerii, deteriorării sau vandalizării este și mai greu de estimat.

În contextul ultimului aspect, conchidem că unele pedepse introduse în actele normative ale țărilor a căror legislație a fost analizată nu corespund daunelor social-periculoase aduse statului pentru comiterea acțiunilor de distrugere intenționată a obiectelor de patrimoniu cultural național.

Referințe bibliografice

1. АБАКУМОВ, Р.Э., ЧУДНЫХ, В.В. Зарубежный опыт и сравнительная характеристика законодательных аспектов охраны памятников культуры в России и Германии В: *Инновационная наука*. 2017, № 4, ч. 4. ISSN 2410-6070.
2. ТРЕЩЕТИНKOBA, Н.Ю. Охрана памятников истории и культуры в Польше. В: *Правовая охрана памятников истории и культуры в зарубежных странах*: сб. науч. тр. рос.акад. наук. Москва: ИНИОН РАН, 2005, с. 82.
3. РОМАНОВ, Л., КАЗАРИНОВА, Е. Сохранение объектов культурного наследия: проблемы эффективности законодательства и правоприменения. В: *Мир искусств*. Казань. 2013, № 3 (03). ISSN 2306-7764.
4. *Codul contravențional al Republicii Moldova*: nr. 218 din 24.10.2008, art.74 al. (1) și art. 177 al. (2), sancțiunea modificată prin LP208 din 17.11.2016. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2016, nr. 441–451, art. 879.
5. *Codul penal al Republicii Moldova*: nr. 985-XV din 18.04.2002, Art. 221. In: *Monitorul Oficial*. 2002, nr. 128–129. Modificat prin Legea nr. 184-XVI din 29.06.2006,
6. Закон України про охорону культурної спадщини від 8 червня 2000. В: *Відомості Верховної Ради*. 2000, nr. 39, с. 333.
7. <http://mincult.kmu.gov.ua> [accesat 10.07.2019]. Disponibil: <https://portal.rada.gov.ua/ru/news/Novosty/Soobshchenyya/157310.html>.
8. Legea nr. 182 din 25 octombrie 2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, art. 83, 86, 87, 88, republicată. In: *Monitorul Oficial al României*. 2014, nr. 259.
9. *Codul penal al României*: nr. 286 din 17.07.2009. In: *Monitorul Oficial al României*. Pt. 1. 2009, nr. 510, art. 253, al. (3).
10. *Condiții mai riguroase pentru protejarea patrimoniului cultural național mobil* [online]. [accesat 20 mai 2019]. Disponibil: <http://gov.ro/ro/guvernul/sedinte-guvern/conditii-mai-riguroase-pentru-protejarea-patrimoniului-cultural-national-mobil>.
11. *Tezele prealabile ale Codului patrimoniului cultural* [online]. [accesat 15 iul. 2019]. Disponibil: http://www.cultura.ro/sites/default/files/inlinefiles/TEZE_PREALABILE_CODUL_PATRIMONIULUL_fin041016.pdf.
12. Denkmalschutzgesetz Gesetz Hessisches vom 28.11.2016. In: *GVBl*. 2016, 211 ff., § 28, abs. (2).
13. Denkmalschutzgesetz Rheinland-Pfalz Erlassen vom 23 März 1978. In: *GVBl*. 1978, s. 159, § 33, abs. (2).
14. Denkmalschutzgesetz Mecklenburg_Vorpommern (DSchG M-V) vom 6.01. 1998. In: *GVBl*. M-V. 1998, s. 12, § 26, abs. (2).
15. Strafgesetzbuch der Bundesrepublik Deutschland vom 15. 05.1871. In: *RGBl*. 1871, s.127, neubekanntmachung vom: 13. Nov. 1998, § 304.
16. Code pénal du France en 22 jul. 1992, en vigueur le 1er mars 1994 par la loi no. 92-1336 du 16 décembre 1992. In: *Legifrance NOR*: JUSX9200040L, art. 322–3, al. 1.
17. Code du patrimoine: 20 fév. 2004. In: *JORF*. 2004, nr. 46, p. 3707, texte n. 44.
18. The Law of 23 July 2003 on the protection of monuments and the care of monuments: the last modification from oct. 3, 2018 (Journal of Laws, of 2018, item 2067) In: *Journal of Laws*. 2018, nr. 162, item 1568.
19. Polski Kodeks karny z 6 czerwca 1997 r. In: *Dz.U.* 1997, nr. 88, poz. 553.